

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на образователна и научна степен „доктор” в професионално направление 3.8. Икономика и управление по отрасли

Автор на дисертационния труд: Даниел Ишхан Нигохосян, Стопански факултет, СУ „Кл.Охридски“

Тема: ПРИНОС НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ ВЪРХУ ЕНЕРГИЙНАТА ЕФЕКТИВНОСТ НА СГРАДНИЯ ФОНД И ПРЕДПРИЯТИЯТА В БЪЛГАРИЯ В ПЕРИОДА 2007-2013 Г. И ОЧАКВАН ПРИНОС ЗА ПЕРИОДА 2014-2020 Г.

Рецензент: доц. д-р инж. Йорданка Стаменкова Ангелова, кат. „Икономика, индустриален инженеринг и мениджмънт“, Стопански факултет, Технически университет - София

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научно и научноприложно отношение

Един от приоритетите на българското председателство на Съвета на Европейския съюз е свързан с повишаване на енергийната ефективност като принос за намаляване на енергийното потребление. Поради тази причина Европейската комисия и страните-членки насърчават мерки за енергийна ефективност чрез множество програми на европейско и на национално ниво, повечето от които са финансирани от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР).

Необходимостта от подобряване на енергийната ефективност в България е един от основните приоритети на българското правителство. България разполага със значителен потенциал за реализация на мерки по енергийна ефективност. Повишаването на енергийната ефективност ще допринесе за ограничаване на емисиите от въглероден диоксид и други парникови газове и съответно ще спомогне за предотвратяване на изменението на климата.

Актуалността на дисертационния труд се определя от важността на разглеждания проблем – оценка на въздействието на ЕФРР по отношение на енергийната ефективност на предприятията в България в периода 2007-2013 г. и очаквано въздействие в периода 2014-2020 г. В тази връзка може да се заключи, че **темата на дисертацията е сполучливо избрана. Тя има голяма практическа значимост.** Докторанта е обосновал добре тази значимост и актуалност.

2. Структура на дисертационния труд

Структурата на дисертационния труд е от: **въведение, пет глави, основни резултати и приноси, приложения и използвана литература.**

Общият обем на дисертационния труд е **174 стр.**

Графичният материал предствен от докторанта включва богата илюстрация от необходимите таблици и фигури.

Съдържателно дисертационният труд включва:

- Състояние на разглеждания проблем – 11 – 46 стр.;
- Обзор на стратегическата и нормативната рамка на мерките за енергийна ефективност и общ преглед на прилагането и постиженията им - 48– 64 стр.;

- Оценка на въздействието на ЕФРР по отношение на сградната енергийна ефективност в периода 2007-2013 г. и очаквано въздействие в периода 2014-2020 г. - 66 – 97 стр;
- Оценка на въздействието на ЕФРР по отношение на енергийната ефективност на предприятията в България в периода 2007-2013 г. и очаквано въздействие в периода 2014-2020 г. - 102 – 127 стр.

Първа глава завършва с изводи от литературното проучване, които са в **основата на формулираната цел и задачи на дисертационен труд**, а останалите глави приключат със систематизирани резултати от разработването им, съответстващи на поставените задачи.

В структурно отношение дисертационния труд съдържа **всички необходими части, които са балансирани по обем и са с необходимото съдържание.**

3. Степен на познаване състоянието на проблема и творческа интерпретация на литературния материал

За целите на изследването докторанта е използвал **87 литературни източника** на английски език; **53 източника**, включващи нормативни документи, правилници, европейски директиви и др.; **32 броя таблици; 28 броя фигури и 3 приложения** на мерките за енергийна ефективност по Оперативна програма Регионално развитие за предишния и настоящия програмни периоди.

За постигане целта на дисертационния труд, докторантът си поставя за разглеждане **четири хипотези и четири задачи.**

Видно е, че за да обхване в достатъчна степен отразеното в специализираната литература състояние на проблема, както и теоретико-методичните въпроси, съпътстващи неговото решаване, докторантът е проучил и анализирал много задълбочено различни Директиви, нормативни документи, чужди и български експерти и учени, занимаващи се с въпроса за енергийната ефективност.

Това ми дава основание да преценя, че авторът познава литературата в областта на изследвания проблем. Според мен, използваният богат научен апарат и видната способност за конструктивен анализ, научни обобщения и аргументирани предложения, свидетелстват за **висока научна компетентност.**

4. Съответствие на избраната методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд

Изследването в разработката е позволило да се проучат и анализират резултатите от програмен период 2007-2013 г., като същевременно се направи оценка за очакваните резултати за следващия програмен период – 2014-2020 г., като се предложат и **„добри практики” и препоръки**, които биха могли да подобрят изпълнението на програмите за енергийна ефективност в следващия програмен период. В тази връзка докторанта използва известната категоризация на Майкъл Скрайвън, която позволява да се извършва анализ на границата между двата програмни периода. Това предопределя неговия едновременно формиращ (т.е. анализ извършван по време на изпълнението на дадена програма) и обобщаващ (анализ, извършван след края на изпълнението на програма) характер. Следователно, изследването в дисертационният труд **комбинира елементи от предварителна и последваща оценка**, което не е обичайна практика като цяло.

За анализ на въздействието на ЕФРР в изследването е използвана комбинация от **качествени и количествени методи**. Авторът задълбочено проучва използваните модели в предишния програмен период и действащите в настоящия. **Проучва основни логически модели** като Дърво на целите; Процесен мониторинг на въздействието, базиран на подхода „проследяване на резултатите“; Логическа матрица; Теория на промяната и др. Освен идентифицирането на пропуски по отношение на изследванията на приноса на Кохезионната политика, тяхното минимизиране и разработването на нов логически модел, авторът представя и **препоръки за подобряване на ефективността и ефикасността на програмите в подкрепа на енергийната ефективност**.

5. Научноприложни приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд прилага различни концепции и научни методи с цел да представи **директно приложими изводи и препоръки** за програмирането и изпълнението на програми с голям мащаб и значимост за енергийната ефективност, каквито са разгледаните оперативни програми, съфинансирани от Европейския фонд за регионално развитие.

Характерът на приносите могат да се сведат до

Научно-приложни:

- 1) Направено е **задълбочено проучване** на програмни периоди 2007-2013 и 2014-2020 г., със съответните изводи за приключили програми, като са предложени изводи, **„добри практики“ и препоръки** за подобряване изпълнението на европейските програми в настоящия и в следващия програмен период (2021-2027);
- 2) Направен е задълбочен **анализ на съществуващите бази данни** по програмите на Информационна система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България 2020 (ИСУН), които не са третирани от Управляващия орган /УО/;
- 3) Извършен е **анализ на логически модели**;
- 4) Направен е **сравнителен анализ** на мерките за повишаване на енергийната ефективност на сградния фонд и на предприятията в различни програмни периоди и различни оперативни програми;

Приложни приноси:

- 1) **Разработен е специфичен модел** за проследяването на връзките между потребности, дейности, ресурси, продукти и резултати;
- 2) **Предложен е нов подход при оценката на въздействието**, който отчита несъвършенствата на прилаганите досега сходни модели;
- 3) **Разработени са набор от препоръки** за програмирането и изпълнението на програми с голям мащаб и значимост за енергийната ефективност .

Следователно, **приносите имат научноприложен характер**. Те са от такова естество, че освен теоретичната им полезност могат да се използват и в практиката. Тяхната приложимост безспорно ще бъде полезна за по-ефикасното им прилагане на мерките за енергийна ефективност в България.

6. Преценка на публикациите по дисертационния труд

От представените общо **пет публикации** преценявам, че всичките се свързани с доктората. Четири от публикациите са в съавторство и една е самостоятелна. Една от тях е студио, проведено изследване с екип от специалисти към Изпълнителна агенция за малки и средни предприятия (EASME) към Европейската комисия.

Според мен всички публикувани материали са представени в качествени научни издания. В тях са отразени **основните моменти** от дисертационния труд, следователно резултатите от разработката са станали **достояние на научната общност**.

7. Оценка на приложения Автореферат

Авторефератът съдържа основните резултати от дисертационния труд. Той е разработен в съответствие с изискванията. В съдържателно и структурно отношение той съответства на дисертационния труд. Справката за приносите е коректно направена, а приносите са добре открити.

8. Мнение и въпроси по дисертационния труд

Внимателният прочит на дисертационния труд ми дава основание да изразя личното си мнение по него:

- Целта, задачите и тезата на дисертационния труд са добре формулирани;
- Литературният обзор е аналитичен и критичен, отразени са съществуващите модели за оценка на въздействието на Европейския фонд за регионално развитие;
- Изводите от теоретичното проучване са добре формулирани и съответстват на поставената цел и задачи;
- Предложените от авторът модели са добре обосновани и се откроява степента на новост в тях.

На докторанта бих задала следният **въпрос**:

Какви биха били икономическите ползи в следващия програмен период 2021 – 2027 след прилагането на предложения нов подход при оценката на въздействието и как биха се открили несъвършенствата на прилаганите досега сходни модели?

Заклучение

Авторът на дисертационния труд е направил много задълбочен анализ на състоянието на енергийната ефективност в първия програмен период и последващите резултати през настоящия програмен период. Дисертационният труд е научно изследване на значим и актуален научноприложен проблем.

Мнението ми е, че дисертационният труд напълно отговаря на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане в Софийски университет „Св.Кл.Охридски“. Всичко това ми дава основание да препоръчам на почитаемите членове на Научното жури да **присъдят на докторанта Даниел Ишхан Нигохосян образователната и научна степен „Доктор“**.

10.10.2018 г.

Гр.София

Рецензент:

/доц.д-р инж. Й.Ангелова/